ابوطالب علیه‌السلام برگزیده‌ای ناشناخته ـ حامد فرج‌پور
فصلنامه تخصّصی مطالعات قرآن و حدیث **سفینه**
سال سیزدهم، شماره ۴۹ «ویژه حضرت ابوطالب علیه‌السلام»، زمستان ۱۳۹۴، ص ۹ـ ۲۰

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1394.13.49.12.3]

ابوطالب علیه‌السلام، برگزیده‌ای ناشناخته

حامد فرج‌پور *

چکیده: پیامبر اکرم، حضرت صدیقه کبری و امامان دوازده گانه شیعه علیهم‌السلام، از جانب خداوند متعال برگزیده شده‌اند. این موضوع از دیرباز برای شیعیان حقیقتی روشن بوده است. دومین گروه برگزیده، گروه دیگری از برگزیدگان الهی‌اند که در رتبهٔ بعدی جای دارند. این نوشتار به معرفی این افراد و جایگاه ایشان می‌پردازد. جناب عبدالمطلب، ابوطالب، حمزه سید الشهداء، جعفر طیار علیهم‌السلام نمونه‌هایی از افراد این برگزیدگان ناشناخته هستند.

کلیدواژه‌ها: اهل بیت علیهم‌السلام، برگزیدگان الهی، عبدالمطلب، حمزه سیدالشهداء، جعفر طیار، ابوطالب.

*. کارشناس تاریخ اسلام، دانش پژوه حوزه امامت؛ بنیاد فرهنگ جعفری h.far110@yahoo.com

پیشینهٔ تحقیق

طرح مقامات گروه برگزیدگان دومین به صورت نوشتاری مستقل سابقهٔ زیادی ندارد. در مقاله «وراثت اصطفائی مقامات الهی»[1] سخن از اثباتِ به ارث رسیدن مقامات معنوی خصوصا اصطفاء مطرح است. هم چنین در «مفهوم و ملاک‌های اصطفاء»[2]، سخن اصلی پیرامون مفهوم اصطفاء و ملاک آن مطرح شده که تسلیم محض مصطفین در برابر خدای متعال است. «بررسی معنا شناختی اصطفاء و پیوند آن با مقام امامت ابراهیم علیه‌السلام در قرآن کریم»[3] نیز در محتوا، از حیطهٔ خصوص حضرت ابراهیم علیه‌السلام پا را فراتر ننهاده و از نظر روشی بر حیطه معناشناختی اصطفاء تاکید نموده است.

مراد از اصطفاء در لغت و استعمالات روایی

اصطفاء در لغت به معنای برگرفتن بهترین و خالص‌ترین قسمت آب یا هر چیز دیگر است.[4] این کلمه به معنی اختیار و برگزیدن بوده و معنای صافی، شفافیت و خلوص از هر آمیختگی را داراست.[5] در اصطلاح علم کلام، اصطفاء و اجتباء یعنی اینکه خداوند متعال، افرادی را به عنوان حجت‌های خویش، برای مناصب الهی[6] یا هدایت مردم به سوی سعادت برگزیند. این حجج الهی گسترده‌تر از انبیاء، رسولان و امامان علیهم‌السلام است. قرآن کریم در موارد متعددی با استعمال لفظ

۱. شیخ محمد سند/ محمدفریدانصاری، وراثت اصطفائی مقامات الهی، فصلنامه امامت پژوهی، تابستان ۱۳۹۰، شماره دوم.
۲. سلطانی ولاشجردی، هنگامه، مفهوم و ملاک‌های اصطفاء، مجله بینات، بهار ۱۳۹۱، شماره ۷۳.
۳. مهدی مطیع، محمدرضا حاجی اسماعیلی، زهرا کریمی، بررسی معنا شناختی اصطفاء و پیوند آن با مقام امامت ابراهیم علیه‌السلام در قرآن کریم، کتاب قیم، سال دوم ۱۳۹۱، شماره ٦.
٤. خلیل بن احمد؛ العین.
٥. مفهوم و ملاک‌های اصطفاء؛ هنگامه سلطانی ولاشجردی.
٦. وراثت اصطفائی مقامات الهی؛ شیخ محمد سند/ محمدفرید انصاری. فصلنامه امامت پژوهی شماره دوم.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1394.13.49.12.3]

اصطفاء و *اجتباء* به معرفی برخی از برگزیدگان پرداخته است.[1] همچنین گروه دیگری در ادبیات قرآن و روایات به عنوان برگزیدگان الهی وجود دارند که متکلمین به آن‌ها اشاره‌ای نکرده‌اند. شاید علت نپرداختن به این موضوع و امثال آن در علم کلام، آن است که عموما در علم کلام، متکلمین به دفاع از حداقل‌ها و قدر مسلم‌های مبانی دینی خود میل داشته‌اند.

این مصطفین گروهی از اولیاء الهی هستند که نصوص دینی آنها را مشخص کرده و می‌توان از ایشان با عنوان دائره دومین برگزیدگان اهل بیت علیهم‌السلام یا *برگزیدگان ناشناخته* نام برد. این گروه به اصطفاء و اجتباء الهی انتخاب شده‌اند. برگزیدگان الهی در درجات مختلف قرار داشته و بعضی بر بعض دیگر تفضیل داده شده‌اند،[2] مقام و رتبه برگزیدگان ناشناخته در رتبه‌ای پائین‌تر از گروه برگزیدگان نخستین یعنی چهارده معصوم علیهم‌السلام و در عین حال بالاتر از تمامی انبیای الهی قرار دارد. در روایات رسیده از اهل بیت علیهم‌السلام افراد دائره اصطفائیه ثانیه یا گروه برگزیدگان دومین معرفی شده‌اند. در این نوشتار به معرفی جایگاه عموم برگزیدگان دائره ثانیه و به ویژه جناب ابوطالب علیه‌السلام پرداخته می‌شود.

در مراجعه به روایات معتبره شیعه و کنار هم نهادن آن‌ها، می‌توان شبکه‌هایی مفهومی یافت که بعضا منجر به تولید معانی جدیدی در عرصه مفاهیم دینی می‌شود. این گفتار، ضمن بهره‌گیری از این چارچوب و با روش کتابخانه‌ای و با مطالعه روایات شیعه به دنبال فهم و تبیین مقامات دائره برگزیدگان دومین است.[3]

---

۱. به عنوان نمونه بنگرید: انعام ۸٤ الی ۸۷، فاطر ۳۲، آل عمران ۳۳ و ٤۲، اعراف ۱٤٤، طه ۱۲۲، حج ۷۵، مریم سلام الله علیها ۵۸، نمل ۵۹، بقره ۱۳۰، خصوصا آیه ۲٤۷ سوره بقره که ناظر به ماجرای جناب طالوت است و قرآن کریم واژه اصطفاء را در مورد او آورده، با این که او ظاهرا نبی یا رسول نبوده است.

۲. بقره ۲۵۳ و اسراء ۵۵.

۳. آیت الله شیخ محمد سند بحرانی در اثر اخیر خویش «الدائره الاصطفائیه الثانیه لاهل البیت علیهم‌السلام» به معرفی کامل این برگزیدگان از منظر کتاب و سنت پرداخته است.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1394.13.49.12.3]

برگزیدگان ناشناخته یا افراد دائره دومین برگزیدگان، کسانی‌اند که بر انبیاء و رسل الهی برتری داده شده، بلکه ایشان سادات و آقایان تمامی خلق (به جز چهارده معصوم) در بهشت معرفی شده‌اند.

اصطفاء در متون روایات

شیخ طوسی در کتاب غیبت خویش از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل می‌کند که آن حضرت، خاندان جناب عبدالمطلب علیه السلام را سرور تمامی اهل بهشت دانسته و سپس به معرفی ایشان پرداخته، می‌فرماید: این افراد من، علی، حمزه، جعفر، حسن، حسین و مهدی دانسته هستیم.[۱] در این روایت، رسول خدا صلی الله علیه و آله جناب حمزه و جعفر علیهما السلام را در کنار خود و بعضی از امامان دوازده‌گانه که از رتبه دائره اصطفائیه اولی هستند، نام می‌برد. البته مقامات این برگزیدگان حول محور چهارده معصوم و در رتبه بعد از ایشان قرار دارد. از این میان علاوه بر حمزه و جعفر علیهما السلام می‌توان به جناب عبدالمطلب و ابوطالب علیهما السلام اشاره نمود.

آیات و روایات

اکنون به بررسی روایاتی می‌پردازیم که در آن، گروه برگزیدگان - اعم از برگزیدگان نخستین و برگزیدگان گروه دومین - را مشخص دارند.

۱. طبق روایتی از امام صادق علیه السلام، جناب حمزه و جعفر علیهما السلام بر تمامی انبیاء در روز قیامت مقام شهادت دارند[۲]، و بنابراین بر تمامی انبیاء از جمله انبیاء اولوالعزم علیهم السلام برتر هستند. چرا که مقام شهادت، نشان دهنده برتری شاهد بر مشهود علیه است. از این روی پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله طبق آیات قرآن[۳] و روایات معتبر[۴] در روز قیامت،

۱. شیخ طوسی؛ الغیبه ص ۱۸۳.

۲. فَقَالَ أَبُوعَبْدِاللَّهِ علیه السلام فَجَعْفَرٌ وَحَمْزَةُ هُمَا الشَّاهِدَانِ لِلْأَنْبِيَاءِ علیهم السلام بِمَا بَلَّغُوا... کلینی؛ کافی ۲۶۷/۸ ح ۳۹۲.

۳. نساء ٤١، نحل ۸۹.

٤. از جمله روایت مورد بحث در کلینی، کافی ۲۶۷/۸ ح ۳۹۲.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1394.13.49.12.3]

شاهد بر تمامی خلق خواهند بود. در حالی که تصور عمومی در جامعه این است که انبیاء اولی العزم پس از چهارده معصوم علیهم‌السلام برترین خلق هستند. آیات قرآن مفاد روایت امام صادق علیه‌السلام در خصوص برتری جناب حمزه و جعفر علیهما‌السلام بر انبیاء را تایید می‌کند. بر اساس قرآن، حضرت موسی علیه‌السلام در مقام خطاب به خداوند متعال، مقام شاهد بودن نسبت به امتش پس از موت خویش را صریحاً از خود نفی می‌نماید.[1] حال آن که روایت مذکور، این مقام علمی را برای جناب حمزه و جعفر علیهما‌السلام ثابت می‌شمارد.

۲. طبق گزارش شیخ صدوق در کتاب کمال‌الدین و تمام النعمه، رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله، در هنگام احتضار، با مشاهده حزن و اندوه صدیقه کبری سلام الله علیها در غم از دست دادن پدر، برای شاد کردن دختر خویش به بیان برخی از مقامات اصطفائی اهل بیت علیهم‌السلام پرداختند که محل شاهد آن مطرح می‌شود.

رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله کلام خود را با این جمله آغاز فرمود: «انا اهل بیت» ما اهل بیتی هستیم که... تا نشان دهد که واژه «اهل بیت» در کلام ایشان معنای اصطلاحی دارد، نه لغوی[2] سپس ماجرای اصطفاء امامان دوازده‌گانه را توسط خداوند متعال بیان داشت، آنگاه فرمود: «إِنَّا أَهْلُ بَيْتٍ أَعْطَانَا اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ سِتَّ خِصَالٍ» فرمود: ما اهل بیتی هستیم که خداوند متعال به ما شش خصلت و فضیلت داده که احدی از اولین و آخرین از آن بهره‌مند نیست؛ خلاصهٔ مفاد آن شش خصلت این که سید الانبیاء رسول خدا، سید الاوصیاء امیرالمؤمنین، سیدالشهداء حمزه، ذوالجناحین جعفر طیار، سیدا شباب اهل الجنه حسنین و نهایتاً مهدی این امت علیهم‌السلام، از ما اهل

۱. سوره مائده، آیه ۱۱۷.

۲. رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله در آیه تطهیر (احزاب/۳۳) نیز افرادی را که واژه «اهل بیت» شامل ایشان می‌شود با حدیث متواتر کساء شناسانده‌اند.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1394.13.49.12.3]

بیت است. طبق این گزارش، رسول خدا صلی الله علیه و آله با این جمله، جناب جعفر و حمزه علیهما السلام را به *اهل بیت* ملحق نمود و پس از مباهات به اینکه جناب جعفر و حمزه علیهما السلام از اهل بیت هستند، به روشنی این دو بزرگوار را نسبت به تمامی امت اسلام غیر از چهارده معصوم علیهم السلام برتر و والاتر می‌شمارند.[1]

۳. آیات متعددی از قرآن کریم در مدح افراد دائره اصطفائیه ثانیه یا گروه برگزیدگان دومین نازل شده است. از جمله آیه (مِنَ الْمُؤْمِنینَ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللَّهَ عَلَیْه...)[2] که امام باقر علیه السلام به نقل از امیرالمؤمنین علیه السلام شان نزول آیه را مدح امیرالمؤمنین، جناب حمزه و جعفر علیهم السلام می‌دانند.[3]

۴. نمونه دیگر، آیه (أَجَعَلْتُمْ سِقایَةَ الْحاجِّ وَعِمارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ کَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْیَوْمِ الْآخِر...)[4] است. برابر با گزارش ابوبصیر از معصوم علیه السلام، این آیه نیز در مدح امیرالمؤمنین، حمزه و جعفر علیهم السلام نازل شده است.[5]

۵. در شمار افراد دائره اصطفائیه ثانیه، جناب عبدالمطلب جد گرامی رسول خدا صلی الله علیه و آله را می‌توان نام برد. نمونه‌ای از مقامات او در روایتی از امام صادق علیه السلام منعکس شده است. طبق این روایت جناب عبدالمطلب به عنوان نخستین کسی که به آموزه مهم توحیدی بداء معتقد بود، معرفی شده است.[6] البته بر اساس عده‌ای از روایات، هیچ پیامبری بدون اقرار به آموزه توحیدی بداء به نبوت نرسیده است.[7] شاید بتوان گفت وجه جمع این دسته از روایات با روایت مورد نظر، این باشد که

۱. شیخ صدوق؛کمال الدین و تمام النعمه ۲۶۳/۱.
۲. احزاب ۲۳.
۳. شیخ صدوق؛ خصال ۳۷۶/۲. همچنین بنگرید: ابن شهرآشوب؛ مناقب آل ابی طالب علیهم السلام ۹۲/۳.
٤. توبه ۱۹.
٥. کلینی، کافی ۲۰۳/۸-۲۰٤ ح ۲٤٥.
٦. کلینی؛ کافی ٤٤۷/۱ ح ۲۳ و ح ۲٤.
۷. کلینی؛ کافی ۱٤۸/۱ ح ۱٥ و ۱٦٥/۸ ح ۱۷۷.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1394.13.49.12.3]

جناب عبدالمطلب علیه‌السلام، در عوالم قبل، پیش از سایر انبیاء علیهم‌السلام به آموزه بداء ایمان آورده، یا او نخستین کسی بوده که به درجات بالای اعتقادی در خصوص آموزه بداء معتقد شده است.[1] همچنین امام صادق علیه‌السلام در این روایت تصریح می‌کنند که جناب عبدالمطلب علیه‌السلام در روز قیامت، در حالی که در هیبت پادشاهان و سیمای انبیاء الهی است، مانند امتی واحده برانگیخته می‌شود. افراد دائره اصطفائیه ثانیه اهل بیت علیهم‌السلام واجد مقامات و برتری‌های خاصی هستند که بواسطه این مقامات، بر تمامی خلق به جز چهارده معصوم علیهم‌السلام برتری یافته‌اند.

مقام جناب ابوطالب علیه‌السلام

در این میان، جناب ابوطالب، پدر امیرالمؤمنین علیهماالسلام از نمونه‌های بارز این برگزیدگان ناشناخته است. در روایات رسیده از اهل بیت علیهم‌السلام ایمان جناب ابوطالب، امری مسلّم فرض شده و حتی گفته‌اند که اگر کسی نسبت به ایمان او شک داشته باشد، خود کافر است؛ (إِنَّكَ إِنْ لَمْ تُقِرَّ بِإِيمَانِ أَبِي طَالِبٍ كَانَ مَصِيرُكَ إِلَى النَّارِ)[2] بلکه در مراحل بعدی، از مقامات خاص و برتری ایشان بر انبیاء اولوالعزم سخن به میان آمده است.

جناب ابوطالب علیه‌السلام از جایگاه ویژه‌ای در میان برگزیدگان دومین برخوردار است. شیخ طوسی در کتاب امالی گزارش می‌کند که روزی امیرالمؤمنین علیه‌السلام در رحبه کوفه نشسته و مردم گرداگرد ایشان جمع بودند. فردی خطاب به ایشان گفت: یا امیرالمؤمنین چگونه با چنین مقامی که دارید، پدر شما در جهنم معذب است!؟

امیرالمؤمنین علیه‌السلام از این سخن به خشم آمده و فرمودند: چگونه چنین باشد!

۱. هم چنین جهت شرح علامه مجلسی ره در خصوص این روایت رک مجلسی؛ مراة العقول ۲۳۷/۵.
۲. کراچکی؛کنزالفوائد ۱/ ۱۸۳.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1394.13.49.12.3]

حال آن که پدرم مقام شفاعت تمام گنه کاران روی زمین را داراست و خداوند متعال، در هنگام خلقت انوار اهل بیت علیهم‌السلام نور پدرم را بر همه خلائق پس از خمسه طیبه و باقی امامان (گروه برگزیدگان نخستین) برتری داده است.[1]

این گزارش دو خصوصیت بسیار مهم برای جناب ابوطالب علیه‌السلام بیان می‌دارد که جایگاه رفیع او را نشان می‌دهد. یکی مقام شفاعت تمامی مخلوقات خداوند متعال است که خود به تنهائی، علو مقام آن جناب بر سایر خلق را می‌رساند. نکته دیگر برتری و عظمت نور آفرینش آن حضرت بر دیگر آفریدگان است. اهمیت فوق العاده مطلب در این است که حتی انبیاء الهی هیچ یک از این دو شأن را در این رتبه والا، واجد نیستند.

علامه کراچکی در کتاب کنزالفوائد روایت کرده که یکی از شیعیان طی نامه‌ای از امام رضا علیه‌السلام راجع به ایمان جناب ابوطالب علیه‌السلام پرسید. طبق این گزارش، ایمان جناب ابوطالب علیه‌السلام به دین اسلام و نبوت رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله روشن است و نیاز به پرسش ندارد. این گزارش آن است که یکی از عقائد مسلّم شیعی طبق بیان امام رضا علیه‌السلام، اعتقاد به ایمان جناب ابوطالب علیه‌السلام است و نپذیرفتن آن موجب خروج از دائره ایمان می‌شود.[2]

همچنین علامه مجلسی به نقل از ابن شهرآشوب مازندرانی در المناقب، در گزارشی از خطبه جناب ابوطالب علیه‌السلام در هنگام ازدواج با جناب فاطمه بنت اسد آورده که جناب ابوطالب پس از حمد خداوند متعال با تصریح به لفظ «اصطفانا...» به توصیف مقام اصطفائی و برگزیدگیِ خود و خاندانش از جانب خدا می‌پردازد.[3]

۱. شیخ طوسی؛ امالی ص ۳۰۵ و ۷۰۲.
۲. کراچکی؛کنزالفوائد ۱/ ۱۸۳.
۳. مجلسی، بحارالانوار ۹۸/۳۵ به نقل از ابن شهرآشوب، المناقب ۱۷۱/۲.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1394.13.49.12.3]

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1394.13.49.12.3]

اصطفائی بودن این مقام نزد علمای شیعه

برخی علمای شیعه براصطفائی بودن مقامات گروه برگزیدگان دومین و به ویژه جناب ابوطالب علیه‌السلام تاکید نموده، بلکه آن جناب را از اوصیاء انبیاء پیشین دانسته‌اند. این نکته نیز روشن است که مقام وصیت انبیاء، جز از طریق اصطفاء و اجتباء الهی حاصل نمی‌شود.

شیخ صدوق در کتاب الاعتقادات، بابی را با عنوان «باب الاعتقاد فی آباء النبی صلی‌الله‌علیه‌وآله» گشوده است. عنوان این باب و طرح آن در کتابی که موضوع آن عقیده نگاری است (و نه تاریخ نگاری یا مناقب نگاری)، خود نشان می‌دهد که شیخ صدوق پذیرش مقامات آباء و اجداد پیامبر خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله را یک اصل اعتقادی می‌داند. او در همین باب روایتی می‌آورد که طبق آن، جناب عبدالمطلب علیه‌السلام حجتی از حجج الهی و جناب ابوطالب علیه‌السلام وصی اوست.[۱]

علامه مجلسی نیز در بحارالانوار[۲] اجماع و اتفاق علمای شیعه را بر اسلام و ایمان جناب ابوطالب آورده و اجماعی می‌داند که ایشان هیچ گاه بتی را نپرستیده، بلکه از اوصیاء حضرت ابراهیم علیه‌السلام بوده است.

علامه شبر نیز در کتاب حق الیقین، یکی از واجبات اعتقادی شیعه را ایمان به مومن بودن پدر و مادر پیامبر خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله و حضرت ابوطالب علیه‌السلام، به دلیل اجماع شیعه بر این مطلب می‌داند.[۳]

کلید واژه «اشهد...» در متون زیارات

أشهد از مصدر شهادت است، یعنی: گواهی می‌دهم (اقرار می‌کنم)؛ واژه‌ای که

---

۱. شیخ صدوق؛ اعتقادات الامامیه ص ۱۱۰.

۲. مجلسی؛ بحارالانوار ۱۳۸/۳۵.

۳. شبر؛ حق الیقین فی معرفه اصول الدین ص ۱۳۳.

در متون زیارات امامان علیهم‌السلام به دفعات مطرح شده است. می‌دانیم که متون زیارت نامه‌های شیعی متونی خالص و خاص در انتقال معارف ناب اعتقادی، اخلاقی و تاریخی است و بر مفاهیم عمیق و مهمی دلالت دارند، لذا امامان علیهم‌السلام در مقام آموزش و انتقال معارف دینی، از این فرصت بهره گرفته و در این متون، اعتقاد به مقامات گروه برگزیدگان دومین را جزئی از مفاد اعتقادات دینی شیعی دانسته‌اند. تلفظ به واژه "اشهد" به این معناست که همانند شهادتین، [یعنی گواهی دادن و اقرار به توحید و نبوت] و شهادت ثالثه [گواهی دادن به ولایت و امامت امیرالمؤمنین علیه‌السلام] شهادت‌های دیگری نیز جزء اعتقادات شیعی محسوب می‌شود. بدین سان، دامنه اعتقادات در مراتب تفصیلی آن بسیار گسترده‌تر می‌شود، تا آنجا که به عنوان نمونه در زیارت جناب ابوطالب یا جناب حمزه علیهماالسلام و... در مقام اقرار و گواهی به مقامات این بزرگواران، از لفظ «اشهد» استفاده می‌شود. در این زمینه دو نمونه نقل می‌شود:

نمونه اول: در زیارت جناب حمزه علیه‌السلام آمده است: «اَشْهَدُ اَنَّکَ قَدْجاهَدْتَ فِي اللهِ عَزَّوَجَلَّ، وَجُدْتَ بِنَفْسِکَ وَ نَصَحْتَ رَسُولَ اللهِ، وَ کُنْتَ فیـما عِنْدَاللهِ سُبْحانَهُ راغِباً...»[1] شهادت می‌دهم که تو در راه خدا تلاش و مجاهدت کردی، جان خود را به خطر انداختی، برای رسول خدا خیر خواستی و به آن چه نزد خداوند متعال است رغبت داشتی.

یعنی اقرار به این مقامات جناب حمزه علیه‌السلام جزئی از اعتقادات شیعی است. نمونه دوم: در یکی از زیارتهای امیرالمؤمنین علیه‌السلام با استفاده از واژه «اشهد» به مقامات جناب ابوطالب علیه‌السلام شهادت داده می‌شود: «أَشْهَدُ أَنَّکَ طُهْرٌ طَاهِرٌ مُطَهَّرٌ مِنْ

۱. ابن قولویه قمی؛ کامل الزیارات ص ۲۲.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1394.13.49.12.3]

طُهْرٍ طَاهِرٍ مُطَهَّر»[1] شهادت می‌دهم که تو پاک و منزه و پاکیزه [از هر پلیدی] هستی و از صلب شخصی پاک و منزه و پاکیزه [از هر پلیدی] بر آمده‌ای.

این مقام در متن این زیارت، به عنوان یکی از اعتقادات شیعی مطرح می‌شود.

نتیجه‌گیری

دائره اصطفائیه ثانیه گروهی از اولیاء الهی هستند که بر مبنای نصّ دینی شناخته شده و مقام و رتبه ایشان در رتبه‌ای پائین‌تر از دائره اصطفائیه اولی یعنی چهارده معصوم علیهم‌السلام قرار دارد. جناب عبدالمطلب، ابوطالب، حمزه سیدالشهداء، جعفر طیار علیهم‌السلام نمونه‌هایی از افراد دائره اصطفائیه ثانیه‌اند. جناب ابوطالب، پدر امیرالمؤمنین علیه‌السلام یکی از نمونه‌های بارز این برگزیدگانِ ناشناخته است. ایمان به مقامات افراد گروه برگزیدگان دومین یا برگزیدگان ناشناخته، از خلقت نوری ایشان گرفته تا برتری بر دیگر آفریدگان، و همچنین برتری بر انبیاء اولی العزم، طبق روایات وارده از معصومین علیهم‌السلام از جمله اعتقادات شیعیان است. این مهم، از عباراتی از زیارات معصومین علیهم‌السلام که با کلمهٔ اشهد آغاز می‌شود، معلوم می‌گردد. در عرصه شناخت دائره اصطفائیه ثانیه، تلاش‌های جدی در زمینه کنکاش میراث قرآنی و روائی در این زمینه و معرفی این برگزیدگان الهی ضروری است.

۱. شیخ صدوق؛ من لایحضره الفقیه ۵۹۰/۲.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1394.13.49.12.3]

منابع

قرآن کریم

کتابها:

۱. ابن شهرآشوب مازندرانی، محمدبن علی، *مناقب آل ابی طالب*علیهم‌السلام، قم، علامه، ۱۳۷۹ق.

۲. ابن قولویه قمی، جعفر بن محمد، *کامل الزیارات*، نجف، دارالمرتضویه، بی تا.

۳. شبر، سیدعبدالله، *حق الیقین فی معرفه اصول الدین*، نجف، مطبعه حیدریه، بی تا.

۴. شیخ طوسی؛ محمد بن حسن، *الغیبه*، قم، دارالمعارف الاسلامیه، ۱۴۱۱ ق.

۵. شیخ طوسی؛ محمد بن حسن، *امالی*، قم، دارالثقافه، ۱۴۱۱ ق.

۶. شیخ صدوق، محمدبن علی، *کمال الدین و تمام النعمه*، تهران، اسلامیه، ۱۳۹۵ ق.

۷. شیخ صدوق، محمدبن علی، *من لا یحضره الفقیه*، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۱۳ ق.

۸. شیخ صدوق، محمدبن علی، *اعتقادات الامامیه*، قم، کنگره شیخ مفید، ۱۴۱۴ ق.

۹. فراهیدی، خلیل بن احمد؛ *العین*، قم، نشر هجرت، ۱۴۰۹ ق.

۱۰. کلینی، محمدبن یعقوب، *الکافی*، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ ق.

۱۱. مجلسی، محمد باقر، *مراة العقول فی شرح اخبار آل الرسول*، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۴ ق.

۱۲. مجلسی، محمدباقر، *بحارالانوار*، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق.

۱۳. کراچکی، محمدبن علی، *کنزالفوائد*، قم، دار الذخائر، ۱۴۱۰ ق.

مقالات:

۱۴. سلطانی ولاشجردی، هنگامه، *مفهوم و ملاک‌های اصطفاء*، مجله بینات، بهار ۱۳۹۱، شماره ۷۳.

۱۵. سند، شیخ محمد، انصاری، محمد فرید، *وراثت اصطفائی مقامات الهی*، فصلنامه امامت پژوهی، تابستان ۱۳۹۰، شماره دوم.

۱۶. مطیع، مهدی، حاجی اسماعیلی، محمدرضا، کریمی، زهرا؛ بررسی معنا شناختی اصطفاء و پیوند آن با مقام امامت ابراهیم‌علیه‌السلام در قرآن کریم، مجله کتاب قیم، سال دوم ۱۳۹۱، شماره ۶.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-20]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1394.13.49.12.3]